

เหตุผลและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันแนวโน้มการส่งเสริมอุตสาหกรรม ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) รัฐบาลมีนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยมุ่งขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กระจายแหล่งอุตสาหกรรมทั้งระดับอุตสาหกรรมขนาดย่อม อุตสาหกรรมในครอบครัว และหัตถกรรม ในเขตส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นให้มากที่สุด ดังนั้น การกล่าวถึงความสำคัญของปัญหาในงานวิจัยเรื่องนี้ จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงปัจจัยที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกัน 4 ประการ ได้แก่

1. ความสำคัญของการพัฒนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม
  2. บทบาท ทางเศรษฐกิจและสังคมของอุตสาหกรรมภาคหัตถกรรมในประเทศไทย
  3. การพัฒนาเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
  4. บทบาทและความสำคัญของการสื่อสารในการถ่ายทอดเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
สู่ชนบท
1. ความสำคัญของการพัฒนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม

ในปี ค.ศ. 1962 เคนสัน ค้นพบเรื่อง "ความก้าวหน้าของความรู้ทางวิทยาการ" เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโต นับตั้งแต่นั้นมา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงเป็นกุญแจสำคัญในการวิเคราะห์การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งแม้ว่าจะมีข้อถกเถียงกันอยู่ระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Technical Progress) แต่นักเศรษฐศาสตร์ในประเทศที่พัฒนาแล้วหลายคนและผู้วางนโยบายในประเทศที่กำลังพัฒนา ก็เริ่มที่จะพิจารณาการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับพัฒนาประเทศของตน (Mingsan Santikarn 1981: 3)

ปัจจุบันประเทศที่กำลังพัฒนาเช่นเดียวกับประเทศไทย กำลังตื่นตัวเร่งพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ไปยังกลุ่มประชาชนเป้าหมาย สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีหน่วยงานต่าง ๆ หลายฝ่ายสนใจในเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีกันมากทำให้คำว่า "เทคโนโลยี" ถูก

นำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย ก่อให้เกิดความสับสน อาทิเช่น เทคโนโลยีการแพทย์ เทคโนโลยีการเกษตร เทคโนโลยีอุตสาหกรรม เทคโนโลยีการศึกษา เป็นต้น ในความเห็นของผู้เขียน เทคโนโลยีอุตสาหกรรม เป็นพื้นฐานของเทคโนโลยีอื่น ๆ ทั้งหมด เช่นเทคโนโลยีการเกษตร มีความหมายถึงกระบวนการเกษตรที่ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และต้นทุนการผลิตต่ำลงก็ต้องอาศัย ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งต่างก็เป็นผลผลิตมาจากเทคโนโลยีอุตสาหกรรม เกือบทั้งสิ้น (เสริมพล รัตสุข 2526: 1)

อนึ่ง ในภาษาไทย บางท่านให้คำแปลของเทคโนโลยี (Technology) ว่าเป็น "วิทยาการ" ประเภทหนึ่ง แต่ยังคงมีความสับสนและมีความเข้าใจความหมายของคำนี้ค่อนข้างน้อยมาก ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้าและสรุปแนวความคิดและความหมาย ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ดังนี้

เทคโนโลยี (Technology) ตามพจนานุกรมฉบับภาษาอังกฤษ กล่าวถึงความหมายสั้น ๆ ไว้ว่า รู้ว่าทำได้อย่างไร (know how) ซึ่งต่างจากคำว่าวิทยาศาสตร์ (Science) แปลว่า รู้ว่าทำไม (know why) ทั้งสองคำนี้จึงมักนิยมใช้ควบคู่กันไป เป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) โดยให้ความหมายรวมกันว่า รู้ว่าทำไมและทำได้อย่างไร เทคโนโลยีนั้น โดยสรุปแล้วเป็นการนำความรู้ไปใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดสิ่งซึ่งมองเห็นได้ จับต้องได้หรือวัดได้ แต่มีข้อสังเกตอย่างหนึ่ง เทคโนโลยีไม่ใช่นวัตกรรม (Innovation) ที่หมายถึง สิ่งใหม่หรือของใหม่เสมอไป เทคโนโลยีอาจเป็นนวัตกรรมหรือไม่ก็ได้ อาจเป็นการปรับปรุงวิธีการทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยไม่ใช่สิ่งใหม่ ๆ เข้าไปก็ได้ แต่ใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว โดยใช้ อย่างมีประสิทธิภาพให้มากขึ้น (คำริ สุโขธน์, บรรยาย)

นอกจากความหมายพื้นฐานง่าย ๆ ดังกล่าวแล้ว มีผู้เชี่ยวชาญบางท่านให้คำจำกัด ความและความหมายของเทคโนโลยี ต่างแนวความคิดกันไป อาทิเช่น

สตราสแมน (Strasmann 1968: 1) ให้ความหมายของเทคโนโลยีว่าไม่ใช่ เป็นแต่เพียงเครื่องมือ เครื่องใช้ในการผลิตอย่างเดียว แต่รวมถึงวิธีการทั้งหมดที่จำเป็นต่อการ ผลิตด้วย

วอว์ทรอน (Wawthorne 1968 : ไม่ปรากฏเลขหน้า อ้างถึงใน ทวี บุตรสุนทร 2521: 1) เน้นเทคโนโลยีในแง่ของการพัฒนาและการประยุกต์ความรู้ ประสิทธิภาพต่าง ๆ ในการผลิต การใช้ประโยชน์ของสินค้าและบริการ

มิ่งสรรพ์ สันติการ (Mingsan Santikarn 1981: 6-7) เน้นถึงเทคโนโลยีในแง่ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในขบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างมาก ซึ่งเป็นความหมายกว้าง ๆ เป็นลักษณะรวมหลักการความรู้และวิธีการที่จำเป็นต่อการปรับปรุงด้านการผลิต การกระจายผลิตภัณฑ์ และการบริการ พร้อมทั้งความรู้ ความสามารถในการประกอบและการวิชาชีพอีกด้วย

กลุ่มก้าวหน้าในวงการวิชาการด้านนโยบายและแผนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้คำนิยามของเทคโนโลยีว่า เป็นความรู้เกี่ยวกับเทคนิค เทคโนโลยีโดยทั่วไปมีสององค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่เป็นนามธรรมมองเห็นได้ยาก ได้แก่ Software ซึ่งหมายถึงกระบวนการหรือกลไกทำงานของเทคโนโลยี ส่วนองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม มองเห็นจับต้องได้คือ Hardware ซึ่งอยู่ในรูปของ เครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือ โรงงาน ฯลฯ ประเด็นสำคัญคือข้อแตกต่างระหว่างเทคนิค (Techniques) และ เทคโนโลยี (Technology) เทคนิคนี้หมายถึงวิธีการ ไม่มี Software และ Hardware อย่างเทคโนโลยี (เสรีมพล รัตสุข 2526: 2 - 3)

ทวี บุตรสุนทร (2525: 1) กล่าวถึงเทคโนโลยีในความหมายของบริษัทข้ามชาติ (Multinational Corporation หรือ MNCS.) คือความรู้ ประสบการณ์และความชำนาญที่จำเป็นในการผลิตสินค้า แต่ในแง่ของประเทศด้อยพัฒนา (Less-Developed Country หรือ LDCs) ความหมายของเทคโนโลยีน่าจะกว้างออกไปคือ ไม่เพียงแต่เป็นกรรมวิธีหรือเทคโนโลยีในการผลิตอย่างเดียว แต่ควรรวมถึงความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นทั้งในการติดตั้งและการใช้งานของเครื่องจักรอย่างมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ ดังนั้น เทคโนโลยีในแง่ของประเทศด้อยพัฒนาควรจะหมายถึง "เทคโนโลยีรวมหรือวิทยาการสำเร็จรูป" (Composite Technology หรือ Package Technology)

ความรู้ทางเทคโนโลยีนั้น เปรียบได้กับสินค้าอย่างหนึ่งที่มีราคาซื้อขายกันในตลาดได้ จึงนับเป็นเครื่องมือ (Instrument) หรือปัจจัยเข้า (Inputs) ที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีทั้งการผลักดันจากอุปทาน (Supply push และการดึงจากอุปสงค์ (Demand Pull) การผลักดันจากอุปทานกล่าวคือ ความรู้ทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดโอกาสในด้านตลาด ส่วนการดึงจากอุปสงค์คือ อุปสงค์หรือความต้องการของตลาด ทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีสองในสามของการพัฒนาเทคโนโลยีเกิดขึ้น เพราะการดึงจากอุปสงค์มากกว่าอุปทาน ดังนั้น การพัฒนาเทคโนโลยีจึงต้องมีพื้นฐานอยู่บนอุปสงค์ของประเทศ เทคโนโลยีจึงมีความเชื่อมโยงผูกพันอย่างแนบแน่นภายใต้อิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเทคโนโลยีจึงเป็นกระบวนการ

การต่อเนื่องที่ประกอบด้วยการผลิต (Production) การกระจาย (Distribution) และการใช้ (Application) (เสริมพล รัตน์ช 2526: 30 - 31)

ฉะนั้น การถ่ายทอดเทคโนโลยี (transfer of technology) จึงนับเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีในการกระจายความรู้ ความสามารถทางเทคโนโลยีไปสู่ธุรกิจอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดการตื่นตัว เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้อุตสาหกรรมมีความทันสมัยกับความต้องการของตลาดและต่อสู้กับคู่แข่งขั้นได้ การพัฒนาอุตสาหกรรมจึงจำเป็นต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี ด้วยการแสวงหาวิธีการหรือช่องทางที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี สำหรับอุตสาหกรรมประเภทนั้น ๆ ซึ่งจะได้อธิบายถึงหลักการและแนวความคิดของการถ่ายทอดเทคโนโลยีในตอนต่อไป

2. บทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของอุตสาหกรรมภาคตัดกรรมในประเทศไทย

การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย รัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัยได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมควบคู่กับการพัฒนาด้านเกษตรกรรมเสมอมา จากการศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเท่าที่ผ่านมา มีการให้สิทธิประโยชน์และสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมซึ่งอาจสรุปได้เป็นช่วง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ตามลักษณะของนโยบาย ดังนี้

<u>ช่วงที่ 1</u>	พ.ศ. 2504 - 2514	เป็นระยะการทดแทนการนำเข้า
<u>ช่วงที่ 2</u>	พ.ศ. 2515 - 2519	เป็นนโยบายส่งเสริมการส่งออก
<u>ช่วงที่ 3</u>	พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา	เป็นนโยบายเร่งรัดการลงทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก

จากการประเมินผลการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2515 - 2518 ในประเด็นที่เกี่ยวกับการจ้างงาน การส่งออกและการกระจายรายได้ไปสู่ส่วนภูมิภาค พบว่าอุตสาหกรรมเป็นแหล่งที่จ้างงานและนำรายได้เข้าประเทศทางหนึ่ง แต่มีผลการกระจายรายได้ไปสู่ส่วนภูมิภาคน้อยมาก ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมของไทยมีลักษณะ "กระจุกตัว" รวมกันอยู่ที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงในภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสังเกตได้จากจำนวนโรงงานที่จดทะเบียนไว้กับกรมโรงงานอุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2522 ทั้งประเทศมี 67,776 โรงงาน ในจำนวนนี้เป็นโรงสีข้าว 36,212 โรงงาน และโรงงานอื่น ๆ 31,524 โรงงาน ประมาณครึ่งหนึ่งของโรงงานที่ไม่ใช่โรงสีข้าวคือ 15,337 โรงงาน อยู่ใน

เขตกรุงเทพมหานคร และ เมื่อศึกษาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในเฉพาะภาคกลางแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้กระจายออกไปสู่ส่วนภาคอื่น ๆ กล่าวคือ สัดส่วนของรายได้ร้อยละ 85 มาจากอุตสาหกรรมในภาคกลาง โดยที่ครึ่งหนึ่งของจำนวนนี้มาจากเขตกรุงเทพมหานคร (คำวิ สุโขธน์ 2523: 126)

ภายหลังจากที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520 - 2524) ผ่านไป ลักษณะปัญหาของประเทศทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะปัญหาด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและฐานะการเงินของประเทศอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากประเทศไทยใช้จ่ายเงินเกินตัวทั้งในระดับระหว่างประเทศ ระดับรัฐบาล และระดับประชาชน จึงทำให้การขาดดุลการค้าและงบประมาณ ขาดดุลเพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาด้านสังคม ซึ่งสืบเนื่องมาจากลักษณะการขยายตัวและการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา โดยที่การจัดบริการทางสังคมและความเจริญทางเศรษฐกิจ ยังไม่สามารถขยายตัวไปสู่ประชาชนชนบทได้อย่างทั่วถึง (ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ ดร.ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี รศ.สมหมาย เปรมจิตต์ 2528: 53)

ระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยจึงเป็นแบบทวิภาค (Dual Economics) คือแบ่งเป็นภาคชนบทและภาคเมือง ทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างภาคอุตสาหกรรมอยู่ในเมืองส่วนใหญ่และภาคอุตสาหกรรมในชนบทมีมากยิ่งขึ้น ผลประโยชน์จากการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนในเขตเมืองและภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสืบเนื่องมาจากความไม่เสมอภาคหรือความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างประชาชนในชนบทและประชาชนในเขตเมืองและภาคกลางมากขึ้น ชาวชนบทจึงยังมีความยากจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ปัญหาการว่างงานของเกษตรกรในฤดูแล้ง นับเป็นปัญหาเศรษฐกิจของชาติที่มีความสำคัญปัญหาหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองต่าง ๆ ในภาคกลางเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันภาคเกษตรกรรมมีความสามารถรองรับกำลังแรงงานได้เพียง 2 ใน 3 ของกำลังแรงงานทั้งหมด และการจ้างงานในภาคนี้ มีอัตราการขยายตัวเพียงร้อยละ 2.4 และมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ (มิ่งสรรพ สันติกาญจน์ และ มงคล ตอนขวา 2528: ไม่ปรากฏเลขหน้า อ้างใน ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ 2528: 4)

ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529) จึงมีนโยบายเน้นหนักการแก้ไขปัญหาความยากจนของชนบทและปัญหาการว่างงานในชนบท โดยการ

พัฒนาอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นชนบท การสร้างความสมดุลในการพัฒนาอุตสาหกรรม ต้องไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมในท้องถิ่นอย่างใหญ่หลวง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านมลภาวะ และการสูญเสียทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จะเป็นอุตสาหกรรมที่สนองความต้องการขั้นมูลฐาน การพัฒนาทางสังคมและ วัฒนธรรม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ ฉะนั้น อุตสาหกรรมที่จะมีบทบาทในการพัฒนาชนบทของไทย จึงควรเป็น อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก ใช้ผลผลิตและ วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการผลิตในท้องถิ่น และตามความต้องการของตลาด (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 2523 ก: 35)

นอกจากนี้ คณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังได้ชี้ให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาชนบทยากจนสำหรับนำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ดังนี้ "การพัฒนาในลักษณะ เดิมยังคงควรที่จะดำเนินการต่อไป แต่ก็ควรที่จะมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็ควรที่จะ เริ่มพัฒนาในสาขาที่ยังมีบทบาทน้อยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ให้เข้ามามีส่วนช่วยพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงในชนบทมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมต่างจังหวัดหรืออุตสาหกรรมชนบท" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2527: 1 อ้างใน ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญเลิศ และคณะ 2528: 3-4)

อุตสาหกรรมภาคหัตถกรรม จึงเป็นงานประเภทหนึ่งที่ใช้แรงงานสูงต่อมูลค่าเพิ่มหนึ่งหน่วย ซึ่งจะ ช่วยลดอัตราการว่างงานในชนบทได้ดี เพื่อให้ชาวชนบทใช้แรงงานของตนและสมาชิกในครอบครัวอย่างเต็มที่ เป็นการหันมาประกอบการผลิตในหมู่บ้านของตน โดยไม่จำเป็นต้องอพยพเข้ามาทำงานทำในเขตกรุงเทพมหานคร หรือตามเมืองต่าง ๆ เมื่อว่างจากฤดูกาลประกอบอาชีพเกษตรกรรม และ ยังส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์ ช่วยให้ เศรษฐกิจในท้องถิ่นดีขึ้น เพราะ เป็นการให้ราษฎรใช้สิ่งที่จำเป็นต่อการครองชีพ สอนองความต้องการขั้นพื้นฐานก่อนและนำส่วนเกินต้องการขายเป็นรายได้ให้แก่ครอบครัวต่อไป เป็นการลดหรือชะลอการขยายตัวของช่องว่างรายได้ระหว่างชาวชนบทและประชากรในเขตเมืองใหญ่หรือชานเมือง

นอกจากชาวชนบทจะมีรายได้จากการขายแรงงานหรือการประกอบอาชีพงานหัตถกรรม และ ธุรกิจอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหัตถกรรมก็มีรายได้ด้วย งาน

หัตถกรรมมีส่วนช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แหล่งผลิตหัตถกรรมจำนวนมากไม่น้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะ เป็นการแสดงถึงวิวัฒนาการของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ช่วยให้รัฐมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม สร้างเงินตราระหว่างประเทศเป็นสินค้าออกที่สำคัญอย่างหนึ่ง ช่วยบรรเทาปัญหาการขาดดุลการค้าได้ จากการเปรียบเทียบสถิติระหว่างปี พ.ศ. 2513 ถึง พ.ศ. 2525 พบว่า มูลค่าการส่งสินค้าหัตถกรรมได้เพิ่มขึ้นจากจำนวน 213.3 ล้านบาท มาเป็น 8,587.1 ล้านบาท และมูลค่าดังกล่าวเป็นส่วนต่อมูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศ จากร้อยละ 1.5 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 5.5 (ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ 2528: 7)

จากบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมภาคหัตถกรรมดังกล่าว แผนพัฒนาฉบับที่ 5 จึงมีนโยบายอย่างเด่นชัดขึ้นในการปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนางานหัตถกรรม โดยเน้นหนักให้มีการส่งออกมากขึ้น เพื่อช่วยลดภาวะการขาดดุลการค้า มีการเร่งรัดอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าขั้นปฐม ให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป โดยใช้มาตรการทางภาษี ศุลกากร ภาษีการค้า สิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุน ระเบียบ ข้อกำหนด กฎหมาย และ เน้นหนักในด้าน การพัฒนาทางเทคโนโลยีการผลิตและ รูปแบบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนความช่วยเหลือทางการเงินและการตลาด (ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ 2528: 6-7)

3. การพัฒนาเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

การจักสาน เป็นหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และแรงงานการผลิตจำนวนมาก มีอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เกือบทั่วทั้งประเทศ แต่ส่วนใหญ่เป็นการผลิตขึ้นมาเพื่อการใช้สอย และเป็นเครื่องประดับสำหรับครอบครัวและมีชุมชนบางแห่งเท่านั้นที่สามารถผลิตเครื่องจักสานขึ้นมาเพื่อการจำหน่ายเป็นการเฉพาะ ชุมชนแต่ละแห่งเหล่านี้ก็ยังคงมีความแตกต่างกันในด้านการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ ฝีมือ คุณภาพ และ ยังแตกต่างกันในด้านความสามารถ การประยุกต์ฝีมือในการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดอีกด้วย (ดร.ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี รศ.สมหมาย เปรมจิตต์ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ 2528 ข: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

วิบูลย์ ลิขุวรรณ (2524: 1) กล่าวถึงเครื่องจักสานว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่มีมาแต่โบราณกาล และผลิตกันในทุกภาคของประเทศไทย ส่วนใหญ่จะใช้วัสดุที่ทำได้ในท้องถิ่น เป็นวัตถุดิบในการผลิตเช่น ไม้ไผ่ หวาย กก กระจูด ยานลิเพา เป็นต้น

เพื่อนำมาผลิตเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสนองความต้องการประโยชน์ใช้สอยขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ เครื่องจักสานจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตของชาวชนบทที่มีการสร้างสรรค์และสืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่อดีต นับตั้งแต่การรู้จักออกแบบลวดลาย รูปทรงโครงสร้าง ตลอดจนการเลือกใช้วัสดุพื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม ตามคตินิยมท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้เครื่องจักสานพื้นบ้านของไทยมีเอกลักษณ์แตกต่างกันไป

ภาวะการณ์ปัจจุบัน แนวความคิดเกี่ยวกับการผลิตเครื่องจักสานได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ตามสภาพเศรษฐกิจ กล่าวคือ จากสภาพการผลิตเพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของตน มาเป็นการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาดในเมืองและตลาดต่างประเทศ ชาวชนบทจึงประกอบอาชีพหัตถกรรมจักสานเป็นอาชีพรองที่สำคัญ ในลักษณะทำเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว เมื่อว่างจากการประกอบอาชีพหลักทางเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

ในแง่เศรษฐกิจ ผลผลิตหัตถกรรมจักสาน มูลค่าเพิ่มตามราคาตลาดมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี เฉลี่ยแล้วเพิ่มขึ้นร้อยละ 11 ต่อปี จาก 56.19 ล้านบาท ในปี 2519 มาเป็น 62.84, 69.75 และ 78.41 ล้านบาทในปี 2520, 2521 และ 2522 ตามลำดับ *แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าตัวเลขมูลค่าเพิ่มของผลผลิตหัตถกรรมจักสานที่ผลิตขึ้นน่าจะถูกนำไปใช้ในประเทศเป็นส่วนใหญ่ และประกอบกับผลิตภัณฑ์จักสานใช้วัตถุดิบเป็นสัดส่วนที่ต่ำเมื่อเทียบกับต้นทุนในการผลิตทั้งหมด ต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่จะเป็นแรงงาน (ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ 2528: 13)

ในด้านกาส่งออกนั้น ตลาดต่างประเทศสำหรับสินค้าหัตถกรรมจักสานของไทยที่สำคัญเรียงตามลำดับได้แก่ เกาหลี ซึ่งนำเข้าประมาณร้อยละ 32 (อัตราเฉลี่ยของปี 2525 และ 2526) ของยอดการส่งออกสินค้าหัตถกรรมจักสานทั้งหมดของไทย รองลงมาได้แก่สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ ญี่ปุ่น และอิตาลี ซึ่งนำเข้าจากไทยร้อยละ 22.7, 25.4, 7.9, 3.2 และ ร้อยละ 2 ตามลำดับ ในอัตราเฉลี่ยของปี 2525 และ 2526 **(ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ 2528: 49)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสินค้าหัตถกรรมจักสานเริ่มมีบทบาทในเชิงพาณิชย์มากขึ้นตามความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ

*ดูเพิ่มเติมภาคผนวก ง., หน้า 150

**ดูเพิ่มเติมภาคผนวก ง., หน้า 151

ที่ขัดขวางการพัฒนาและการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมภาคหัตถกรรมประเภทนี้ ปัญหาสำคัญได้แก่ ปัญหาด้านการผลิต แรงงาน และการตลาด ปัญหาด้านการผลิตของการจักสานนั้น มักจะมีปัญหา เรื่องรูปแบบไม้ทันสมัยและไม่ตรงกับความต้องการของตลาด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524, สุวรรณี ทศนาภิรมย์ 2526) ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตไม่มีความรู้ และขาดข้อมูลเพียงพอในการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ความรู้และข้อมูลดังกล่าวอาจแยกได้เป็นความรู้ทางด้านการตลาด การเข้าใจความต้องการและรสนิยมของผู้ซื้อในแต่ละตลาด และความรู้ทางด้านเทคนิคในการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการและรสนิยมของผู้ซื้อ ส่วนด้านความรู้ในด้านเทคนิคการผลิตนั้น ผู้ผลิตขาดความรู้ด้านวิชาการที่จะทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์ จักสานได้รวดเร็วและง่ายขึ้น อีกทั้งมีคุณภาพดี ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิต และทำให้ผลิตภัณฑ์ จักสานมีราคาขึ้น นอกจากนี้ ผู้ผลิตยังขาดเทคนิคในการป้องกันรักษาไม้ให้มอดแมลงต่าง ๆ มา ทำลายเครื่องจักสาน โดยเฉพาะ เครื่องจักสานที่ทำจากไม้ไผ่ (สุวรรณี ทศนาภิรมย์ 2526) ปัญหาด้านการผลิตที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปริมาณการผลิตไม่แน่นอน ทั้งนี้เนื่องจาก ระบบการผลิตของหัตถกรรมจักสานเป็นแบบอุตสาหกรรมในครอบครัว การผลิตจะอยู่ในช่วงเวลาว่างจากการเกษตร ดังนั้น ในฤดูทำการเกษตร ปริมาณผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจึงมีน้อย ในทางตรงกันข้าม ฤดูว่างจากการเกษตรปริมาณการผลิตหัตถกรรมจักสานจะมีมาก ไม่ทำสม่ำเสมอ จึงทำให้ขาดความชำนาญในการผลิต (สุวรรณี ทศนาภิรมย์ 2526) อันเป็นสาเหตุหนึ่งของการขาดแคลนแรงงาน ฝีมือ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานฝีมือนั้นนับเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตของงานหัตถกรรมจักสาน (ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ 2528: 40) โดยเฉพาะด้านการเปลี่ยนแปลงระบบความคิดต่อการผลิตของคนในท้องถิ่นที่ไม่เกื้อกูลต่อการเป็นแรงงานผลิตประจำ เพื่อเป็นหลักประกันต่อความต้องการของตลาดและไม่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างช่างฝีมือชั้นเยี่ยม ประกอบกับข้อจำกัดทางด้านวัตถุดิบสำหรับการผลิตกำลังประสบภาวะขาดแคลนลงทำให้งานหัตถกรรม จักสานยังไม่สามารถพัฒนาเจริญได้อย่างเต็มที่ (ดร.ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี และคณะ 2528: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ส่วนปัญหาด้านตลาดนั้นค่อนข้างมีความสลับซับซ้อนมาก นับตั้งแต่ พ่อค้าคนกลาง การหาตลาดจำหน่าย การแข่งขันจากสินค้าอุตสาหกรรมทดแทน การตัดราคาจำหน่ายกันเองระหว่างผู้ประกอบการผลิต โดยเฉพาะ เครื่องจักสาน (สุวรรณี ทศนาภิรมย์ 2526: อ้างถึงใน ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ 2528: 46)

อนึ่ง ประเภทของวัตถุดิบที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานที่สำคัญได้แก่ ไม้ไผ่และหวาย

นอกจากนี้ทำจากวัตถุดิบอื่น ๆ ที่ทำจากเส้นใยพืช เช่น กก ย่านลิเภา ป่านศรนารายณ์ เป็นต้น เครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นเครื่องจักสานที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตมากที่สุดของประเทศนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แหล่งผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ทำกันมานานและมีชื่อเสียงอย่างมาก จนถึงขั้นการผลิตส่งเป็นสินค้าออกในเขตภาคกลาง ได้แก่ อำเภอนพรัตน์ จังหวัดชลบุรี และ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ซึ่งนิยมผลิตเครื่องจักสานหวาย ส่วนในเขตภาคเหนือที่มีชื่อเสียงได้แก่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้นั้นเท่าที่ผู้วิจัยได้สำรวจพบว่า มีการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่อย่างกระจัดกระจายตามหมู่บ้าน ที่พักอาศัย และเป็นการผลิตเอาไว้ใช้เองในครอบครัวและท้องถิ่น จะมีการส่งขายบ้างเป็นครั้งคราวแต่ไม่มากนัก

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาเรื่องราวถึงลักษณะการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ โดยเลือกทำการศึกษาเฉพาะกรณีในเขตตำบลไร่หลักทอง อำเภอนพรัตน์ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศในเขตภาคกลาง การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นช่วยให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลความเป็นมาของการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมาของราษฎรผู้ประกอบการผลิตในเขตดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน เพื่อแสวงหาแนวโน้มของการพัฒนาและส่งเสริม การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปพัฒนาอุตสาหกรรมภาคหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ในเขตอำเภอนพรัตน์ จังหวัดชลบุรี เพื่อให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ทำให้ราษฎรเกิดการยอมรับเทคโนโลยีอย่างแพร่หลายและรวดเร็ว ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ไม่ให้สูญหายไปด้วย

4. บทบาทและความสำคัญของการสื่อสารในการถ่ายทอดเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

สื่อบท

การถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการกระจายของเทคโนโลยี (Technology Diffusion) ซึ่งหมายถึงการแพร่กระจายของความรู้จากองค์กรหนึ่งไปยังอีกองค์กรหนึ่ง หรือจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ ทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและกว้างขวาง (เสริมพล รัตสุข 2526: 115-116)

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีคือ การสร้างสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างบุคคลที่เป็นเจ้าของความรู้ทางเทคโนโลยี และประชาชนผู้ต้องการใช้เทคโนโลยี ผู้นำ

ในการพัฒนาของภาคปฏิบัติมักจะพบบ่อยครั้งว่า เทคโนโลยีใหม่ ๆ ไม่เป็นที่ยอมรับต่อประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เช่น เทคนิคการปลูกข้าวพันธุ์ต่าง ๆ ที่ให้ผลผลิตสูงขึ้น เทคนิคการวางแผนครอบครัว การฝึกปฏิบัติในอุตสาหกรรมขนาดย่อม ฯลฯ ภาคปฏิบัติเหล่านี้ จะต้องผ่านขั้นตอนระหว่างบุคคลหลายฝ่ายซึ่งโครงการพัฒนาจะสำเร็จได้จะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารและการมีส่วนร่วมกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องของทุกฝ่ายในโครงการนั้น

จากอดีตที่ผ่านมา รัฐบาลและองค์การระหว่างประเทศ ต้องลงทุนเป็นจำนวนมากในการสร้างทรัพยากรทางการสื่อสาร เพื่อช่วยให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีดำเนินไปได้โดยผ่านไปยังกลุ่มเป้าหมายอย่างรวดเร็ว และสะดวกมากขึ้น แต่กระนั้นก็ตาม การถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ชนบทต้องประสบปัญหาต่าง ๆ มาก โดยเฉพาะในเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีของราษฎรผู้ประกอบการผลิต ในภาคอุตสาหกรรมหัตถกรรม ตลอดจนประเภทของอุตสาหกรรมด้านอื่น ๆ อีก

ศาสตราจารย์ดันน์ (Dunn: บรรยาย) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) จากสถาบัน University of Reading ประเทศอังกฤษ สรุปปัญหาสำคัญของการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบท มี 5 ประการคือ

1. สารสนเทศ (Information)
2. การตลาด (Marketing)
3. เครือข่ายการกระจาย (Distribution network)
4. การติดตั้ง (Installation)
5. การบำรุงรักษา (Maintainance)

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ดันน์ ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารโดยใช้สารสนเทศที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเป็นอันดับแรก ซึ่งรวมทั้งด้านเนื้อหาของสารและช่องสารที่ใช้ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับรู้และมีความเข้าใจร่วมกัน

Mason (1982: 3) กล่าวว่า ปัญหาสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดเทคโนโลยีคือการสื่อสาร เพื่อการพิจารณาเลือกใช้สารสนเทศด้านเทคนิคให้แก่ชาวชนบทต่อการสร้างความเข้าใจร่วมกันและให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีที่นำไปถ่ายทอดให้

ทวี บุตรสุนทร (2525: 4) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีอุตสาหกรรมขนาดกลาง และเป็นนักปฏิบัติที่แท้จริง (practitioner) กล่าวถึงปัญหาหลักอย่างหนึ่งการถ่ายทอด

เทคโนโลยีคือความล้มเหลวของการสื่อสารระหว่างผู้ถ่ายทอด (Transferer) และ ผู้รับการถ่ายทอด (Transferee) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถ่ายทอดเทคโนโลยีในลักษณะการซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศ กล่าวคือ ความเข้าใจที่ผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีคาดหวังว่าจะได้รับอะไรจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีในรูปของความรู้ (Specific knowhow) หรือเทคโนโลยีสำเร็จรูป (Composite Technology) ซึ่งจะต้องคำนึงถึงประเภทของเทคโนโลยี ระยะเวลา ความช่วยเหลือทางเทคนิคที่จะถ่ายทอดติดต่อกัน ในการติดตั้งและเดินเครื่องจักร รวมทั้งการจัดการและผลตอบแทนในรูปของตัวเงิน

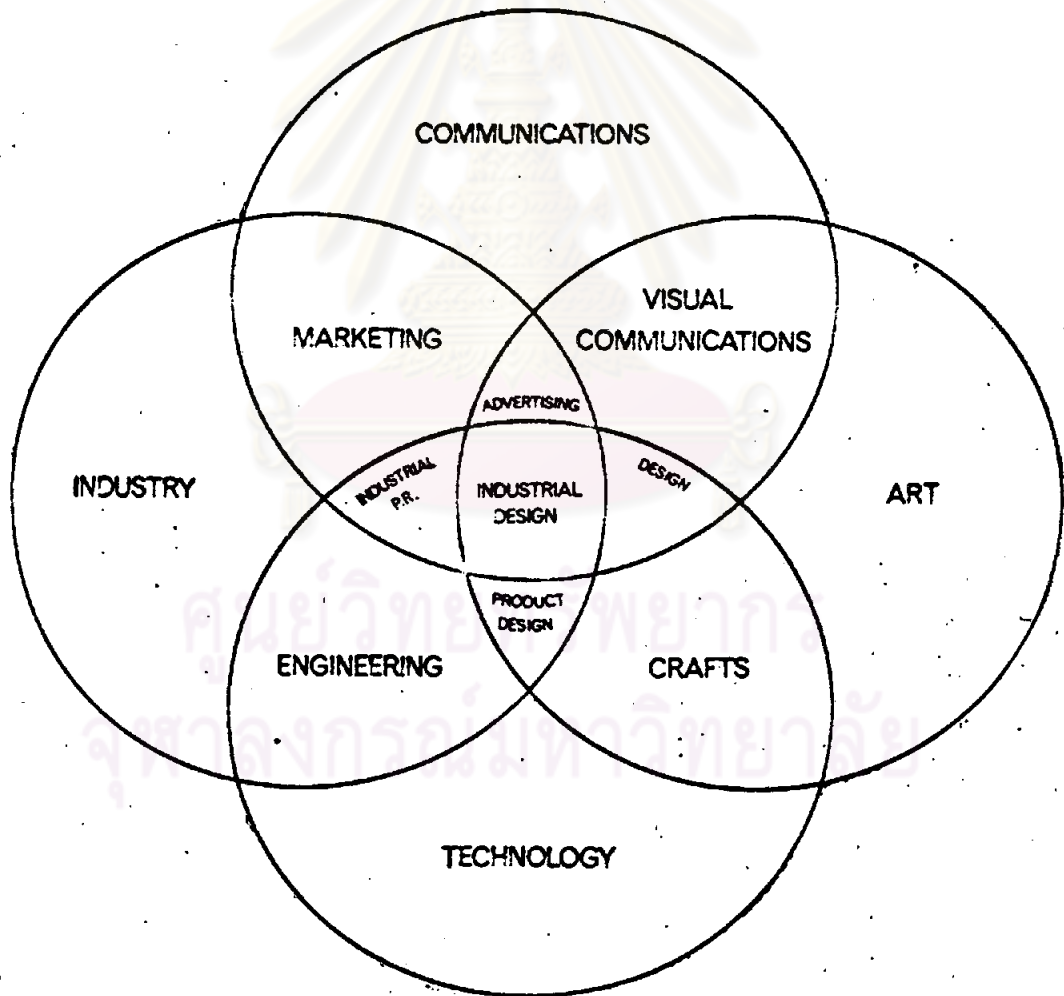
โดยทั่วไป การถ่ายทอดเทคโนโลยี จะใช้สารสนเทศสำหรับการสื่อสารแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. สารแข็ง (Hardware) ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ (products) เป็นต้น
2. สารอ่อน (Software) ได้แก่ วิธีการจัดการ การใช้สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ สื่อบุคคลและสื่อมวลชน เพื่อช่วยในการเผยแพร่สำหรับกลุ่มคนจำนวนมาก ๆ

จากการสังเกตเข้าร่วมฟังการสัมมนาเรื่อง (Dissemination of Appropriate Technology in Rural Communities เมื่อวันที่ 16 - 20 สิงหาคม 2525 ณ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยพบว่า ผู้ที่อยู่ในวงการถ่ายทอดเทคโนโลยีมักให้ความสำคัญเน้นหนักไปทางด้านสารแข็ง (Hardware) เป็นอย่างมาก มีการถกเถียงปัญหาการแก้ไข ปรับปรุง เครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์ ซึ่งได้ออกแบบคิดค้นขึ้นมาและนำไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนชาวชนบท ขณะเดียวกันก็มีการพูดถึงอุปสรรค ข้อขัดข้องในการถ่ายทอดเทคโนโลยีคือ การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญอย่างมากต่อประชาชนชนบท เพื่อสร้างความเข้าใจและยอมรับเทคโนโลยีที่นำไปถ่ายทอดให้ ในการสัมมนาครั้งนั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนาไม่ค่อยได้กล่าวถึงเนื้อหาและวิธีการใช้สารอ่อน (Software) การใช้สารสนเทศ (Information) ตลอดจนช่องทางในการสื่อสารสำหรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการใช้สารแข็ง (Hardware) เป็นการแสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลของการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างการใช้สารแข็งและสารอ่อนควบคู่กันไป ด้วยเหตุนี้จึงควรใช้การสื่อสารเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องในการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบท เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และยอมรับ

เทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและแพร่หลาย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฉะนั้น การสื่อสารจึงนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญมากต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีอุตสาหกรรมสู่ชนบท ตามที่ Dr. Rudolph Beck (อ้างถึงใน Rilditch 1978: 5) สรุปความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร เทคโนโลยี อุตสาหกรรม และ ศิลป ไว้ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1 ข้างล่างนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะ และ รูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากผู้ประกอบการผลิตที่ได้รับจากแหล่งถ่ายทอดต่าง ๆ
2. เพื่อทราบขั้นตอนการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ของผู้ประกอบการผลิต
3. เพื่อทราบความแตกต่างระหว่างประเภทของผู้ประกอบการผลิตที่มีฝีมือดีมาก ดี และพอใช้ ในลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอด ความคิดริเริ่ม และ พฤติกรรมการสื่อสาร
4. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างความชำนาญงานในการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ กับการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของผู้ประกอบการผลิต

ปัญหาวิจัย

1. ลักษณะ และ รูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ที่ผู้ประกอบการผลิตได้รับจากแหล่งถ่ายทอดต่าง ๆ เป็นอย่างไร ปัจจุบันผู้ประกอบการผลิต ได้รับการถ่ายทอดมาจากแหล่งถ่ายทอดประเภทใดมากที่สุด
2. การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของผู้ประกอบการผลิต มีขั้นตอนอย่างไร และ เป็นไปตามขั้นตอนตามแบบจำลองการยอมรับนวัตกรรมของโรเจอร์ส ใช่หรือไม่คือ ขั้นความรู้ ขั้นการจูงใจ ขั้นการตัดสินใจ และขั้นการยืนยัน
3. มีความแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างประเภทของผู้ประกอบการผลิตที่มีฝีมือดีมาก ดี และพอใช้ ในลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอด ความคิดริเริ่ม และพฤติกรรมการสื่อสาร
4. มีความสัมพันธ์ต่อกันหรือไม่ระหว่างความชำนาญงานในการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ กับการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของผู้ประกอบการผลิต

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ในด้านรูปแบบ

ผลิตภัณฑ์เท่านั้น มิได้รวมถึง เทคโนโลยีด้านทำเครื่องจักร เครื่องทุนแรง เข้ามาใช้ในขบวนการผลิต ตลอดจนเทคโนโลยีด้านการเตรียมวัตถุดิบไม้ไผ่โดยใช้สารเคมีป้องกันมอดและแมลงเพื่อทำให้วัตถุดิบมีคุณภาพ

2. เป็นการศึกษาการถ่ายทอดเทคโนโลยีเครื่องจักสานไม้ไผ่ เฉพาะกรณีในเขตตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี และเป็นระดับอุตสาหกรรมในครอบครัวประเภทงานหัตถกรรมด้านเครื่องจักสานไม้ไผ่เท่านั้น ผลจากการวิจัยนี้ ไม่สามารถนำไปใช้อ้างอิงอุตสาหกรรมในครอบครัวประเภทอื่นและอุตสาหกรรมระดับอื่นได้

สมมติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ 4 ข้อ ดังนี้

1. ปัจจุบัน ผู้ประกอบการผลิต ใต้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่มาจากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง มากที่สุด
2. การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของผู้ประกอบการผลิต มีขั้นตอนตามแบบจำลองการยอมรับนวัตกรรมของโรเจอร์ส คือ ชั้นความรู้ ชั้นการจูงใจ ชั้นการตัดสินใจ และชั้นการยืนยัน
3. มีความแตกต่างกันระหว่างประเภทของผู้ประกอบการผลิตที่มีฝีมือดีมาก ดี และพอใช้ ในลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอด ความคิดริเริ่ม และพฤติกรรมการสื่อสาร
4. ไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างความชำนาญงานในการผลิตหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่กับการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของผู้ประกอบการผลิต

ข้อตกลงเบื้องต้น

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้กระทำภายใต้เงื่อนไขข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

1. เป็นการศึกษาสำรวจสภาพความเป็นไปในการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ของผู้ประกอบการผลิต ตามสภาพที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน

2. เทคโนโลยีในด้านการผลิต เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นและจับต้องได้ สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดระดับฝีมือแรงงานการผลิตเครื่องจักสานได้ โดยอาศัยความคิดเห็นจากคณะ ผู้อำนวยการงานทางด้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของ กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ประกอบด้วย ตัวผู้วิจัยเอง ในฐานะ ตำแหน่งนักวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์ 5 งานพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ นายพิสัณฑ์ ใจสุทธิ หัวหน้าหน่วยผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ งานฝึกอบรม 2 ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ และนางสาวเรณู ร้อยสมมุติ วิทยากรผู้สอนจักสานไม้ไผ่ ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเขตหมู่ 6 ตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี คณะเจ้าหน้าที่สำรวจทั้งสามนี้ เป็นผู้ร่วมพิจารณาตัดสินจัดประเภทระดับฝีมือของผู้ประกอบการผลิต โดยพิจารณาจากแบบผลิตภัณฑ์ที่ผู้ประกอบการผลิตทำขึ้นเอง และใช้หลักเกณฑ์ การตัดสินการประกวดแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ตามแบบอย่างหลักเกณฑ์ของกรมส่งเสริม อุตสาหกรรม ได้แก่รูปแบบ รูปทรง สีสัน ลวดลายการจักสานขนาดของเส้นตอกและความละเอียด ปราณีต เรียบร้อยของผลิตภัณฑ์ ดังนั้น การจัดประเภทระดับฝีมือของผู้ประกอบการ ผลิต จึงถือเป็นเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ในความเป็นจริง

3. การจัดประเภทของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตทำขึ้นนั้น ถือเกณฑ์เปรียบเทียบจากรูปแบบผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ในเขตตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี

4. การตอบข้อซักถามของบุคคลต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นไปโดยความจริงใจ สามารถเชื่อถือได้ในความเป็นจริง

นิยามศัพท์

1. หัตถกรรม (handicraft) หมายถึง การทำผลิตภัณฑ์ด้วยฝีมือเป็นส่วนใหญ่ โดยทำขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน หรือจำหน่ายเป็นรายได้

อนึ่ง คำว่า หัตถกรรมนี้ ฝ่ายวางแผนอุตสาหกรรม กองโครงการเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2524: 1 อ้างใน รศ. สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ 2528: 4) พิจารณาพบாதสินค้าหัตถกรรมโดยกำหนดศัพท์ขึ้นใหม่ว่า "หัตถอุตสาหกรรม" อธิบายความหมายไว้ว่าเป็น กระบวนการผลิตสินค้าด้วยมือหรือเครื่องจักร ที่ต้องใช้ฝีมือทางด้านศิลป์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมและ เอกลักษณ์ของชาติหรือท้องถิ่น และ สินค้าหัตถกรรมที่ผลิตขึ้นมานั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ใช้สอย ความงาม ความง่าย ที่ประชาชน

ธรรมชาติสามารถเข้าใจได้ หัตถอุตสาหกรรมโดยทั่วไปจะแตกต่างกันไปตามถิ่นกำเนิด ในรูปแบบวิธีการผลิตและวัสดุที่ใช้ แต่ในความคิดส่วนใหญ่แล้วมักจะ เป็นไป เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ มากกว่าสิ่งอื่น

2. หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ หมายถึง งานฝีมือที่ทำภาชนะหรือเครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งทำขึ้นจากวิธีการ จัก สาน ถัก ทอ จากวัสดุไม้ไผ่

3. ผู้ประกอบการผลิต หมายถึง ผู้ผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพ รอง

4. อุตสาหกรรม หมายถึง การนำเอาวัตถุดิบมาปรุงแต่ง คัดแปลง แปรสภาพ จะเป็นด้วยแรงคนหรือเครื่องจักรก็ตาม เพื่อเปลี่ยนสภาพมาเป็นเครื่องอุปโภค บริโภคใช้สอย ซึ่งทำการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกันได้ และยังรวมไปถึงการให้บริการด้านต่าง ๆ ด้วย

5. อุตสาหกรรมในครอบครัว หมายถึง อุตสาหกรรมที่ทำกันอยู่ภายในครอบครัว หรือใกล้เคียงที่อยู่อาศัย แต่อาคารไม่มีลักษณะ เรียกว่าเป็นโรงงานอุตสาหกรรม (สำหรับ หัตถกรรมสามารถทำได้ทั้งในรูปครอบครัวและโรงงาน) โดยใช้แรงงานจากคนภายในครอบครัว เป็นส่วนใหญ่ อาจมีการจ้างผู้อื่นมาช่วยเป็นครั้งคราว จะเป็นการใช้เวลาทั้งหมดหรือเวลาว่าง จากงานอื่น โดยปกติจะไม่มีการเลือกใช้เครื่องทุ่นแรงที่ยุ่งยาก ถ้ามีก็เป็นแบบง่าย ๆ เช่น การจักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้าน เป็นต้น

6. การถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ในการผลิตรูปแบบผลิตภัณฑ์ เครื่องจักสานไม้ไผ่

7. การยอมรับเทคโนโลยี หมายถึง การที่ผู้ประกอบการผลิตนำเอาความรู้ทาง เทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอดจากแหล่งถ่ายทอดไปใช้ในกระบวนการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่

8. ความคิดริเริ่ม หมายถึง การที่ผู้ประกอบการผลิตใช้ความคิดของตนเองในการออกแบบหรือคัดแปลงปรับปรุงผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ เพื่อไว้ใช้สอยในครัวเรือน หรือ เพื่อการจัดจำหน่าย

9. คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม หมายถึง คุณลักษณะ ของผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ฐานะทาง เศรษฐกิจ

ระดับการศึกษา หมายถึง การที่ผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ได้รับการศึกษาในสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง ใช้หลักเกณฑ์การแบ่งกลุ่มการศึกษาจากการศึกษาภาคบังคับที่ให้ประชาชนเข้ารับการศึกษามาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ทุกคน (แต่ในปัจจุบันนี้ ได้ทำการเปลี่ยนแปลงการศึกษาภาคบังคับจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

ฐานะทางเศรษฐกิจ หมายถึง ระดับรายได้ที่ได้จากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองของผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ ประกอบกับการพิจารณาโดยการสังเกตระดับความเป็นอยู่ของผู้ประกอบการผลิต โดยวัดจากสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน

10. พฤติกรรมการสื่อสาร หมายถึง การติดต่อสื่อสารของผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ ซึ่งประกอบด้วย การเปิดรับสื่อมวลชน การพบปะพูดคุยกับผู้นำการถ่ายทอด การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม

การเปิดรับสื่อมวลชน หมายถึง ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไปจากการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ และ ชมโทรทัศน์

การพบปะพูดคุยกับผู้นำการถ่ายทอด หมายถึง ความบ่อยครั้งในการที่ผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ได้มีโอกาสหรือปรึกษาในเรื่องการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ กับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง พัฒนาการตำบลไรหลักทอง พ่อค้าหรือเอกชน ผู้ที่มีส่วนในการส่งเสริมหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่

การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม หมายถึง การที่ผู้ประกอบการผลิต ได้ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ตลอดจน การที่ผู้ประกอบการผลิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรืองานพัฒนาที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน

11. ความชำนาญงานในการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ หมายถึง ระยะเวลาที่ผู้ประกอบการผลิตเริ่มต้นฝึกหัดทำเครื่องจักสานไม้ไผ่จนถึงปัจจุบัน

12. การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ หมายถึง การที่ผู้ประกอบการผลิตยอมรับการผลิตรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่แหล่งถ่ายทอดนำไปให้ผลิต

13. พ่อค้า เอกชน หรือผู้รับซื้อผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย หมายถึง บุคคล หรือกลุ่มคนผู้รับซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่จากผู้ประกอบการผลิตในเขตตำบลไรหลักทอง อำเภอพนัสนิคม

จังหวัดชลบุรี ไปขายหรือจัดจำหน่ายก่อให้เกิดผู้บริโภค หรือจำหน่ายก่อให้เกิดผู้รับซื้อผลิตภัณฑ์จากแหล่งอื่นไปจำหน่ายต่ออีกทอดหนึ่ง อาจจะมีการนำผลิตภัณฑ์ไปพบแต่งเพื่อให้ผู้รสนิยมของผู้บริโภคอีกก็ได้

ประชากรในกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครอบครัวผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ในเขตตำบลไทรหลักทอง อำเภอนันทนาค จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 221 ครัวเรือน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ ในเขตตำบลไทรหลักทอง จำนวน 256 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 70.59 ของจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพจักสานทั้งหมด

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. การถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานนับจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบัน และเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างไม่เป็นทางการภายในครอบครัว และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ภายในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ดังนั้นการศึกษาลักษณะและรูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานหรือบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่า ผู้แก่ ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่าในเขตตำบลไทรหลักทอง เพื่อเป็นการทราบถึงความรู้พื้นฐานในอดีตของการพัฒนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยี หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของผู้ประกอบการผลิต ทั้งประเภทฝีมือดีมาก ดี และพอใช้ การวิจัยเชิงคุณภาพจึงน่าจะ เป็นวิธีการศึกษาที่เหมาะสมที่สุด ในการอธิบายพฤติกรรมที่ต้องการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาอันมากพอสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่ผู้วิจัยไม่อยู่ในวิสัยที่จะใช้ระยะเวลาเวลายาวนานเช่นนั้นได้ การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่สังเกตพบในช่วงเวลาอันสั้นอาจทำให้การตีความหมายข้อมูลคลาดเคลื่อน หรืออยู่ในวงจำกัดเกินไป

2. การศึกษาเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ โดยถือเกณฑ์เปรียบเทียบจากรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานที่ผลิตขึ้นในปัจจุบันและผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานดั้งเดิม ซึ่งถือได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้านประเภทหนึ่งนั้น เป็นเรื่องที่กระทำได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากไม่สามารถหาผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานดั้งเดิมจริง ๆ มาเปรียบเทียบได้ทุกรูปแบบ ทั้งนี้เพราะ อายุความคงทน

ของเครื่องจักรสานไม้ไผ่อยู่ในวงจำกัด เมื่อมีการใช้งานนานเข้าก็ผุพัง และชาวบ้านก็ทิ้งไป อีกทั้งไม่มีผู้ให้ความสนใจที่จะอนุรักษ์รักษาเครื่องจักรสานดั้งเดิมรุ่นเก่า ๆ ไว้ ฉะนั้น การเปรียบเทียบจึงจำเป็นต้องอาศัยการสอบถามจากผู้เช่า ผู้แก่ คนรุ่นเก่า ๆ หรือผู้มีความรู้ทางด้านนี้ในบางครั้งจึงมีความเห็นแตกต่างกันไปบ้าง จึงทำให้ผลวิจัยของการพัฒนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักรสานไม้ไผ่อาจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้

3. สภาพทั่วไปของการจักสานในเขตตำบลไร่หลักทอง ผู้ประกอบการผลิตส่วนใหญ่จะใช้เวลาว่างในการจักสาน ทั้งช่วงเวลากลางวันและกลางคืน แต่เนื่องจากระยะทางในการเดินทางสำรวจค่อนข้างไกล ต้องผ่านไร่นา ท้องทุ่ง ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถสำรวจและสังเกตพฤติกรรม การจักสานในช่วงเวลากลางคืนได้มากนัก คงสำรวจได้เฉพาะบ้านเรือนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับบ้านพักที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ในเขตหมู่ 6 เท่านั้น อนึ่ง การสำรวจครั้งนี้ยังต้องระแวดระวังภัยอันตรายจากสัตว์ร้าย เช่น งูพิษต่าง ๆ และสุนัข ซึ่งมีมากในเขตบริเวณสำรวจ

4. การสัมภาษณ์ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวกับรายได้จากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรอง โดยเฉพาะด้านการผลิตเครื่องจักสานเพื่อจำหน่ายของผู้ประกอบการผลิต ข้อมูลที่ได้รับมักคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้ประกอบการเกรงว่าเมื่อบอกตัวเลขจริงไปแล้ว จะนำไปคิดเป็นรายได้เพื่อมาจัดเก็บภาษีภายหลัง จึงนิยมบอกตัวเลขให้ต่ำกว่าปกติ ประกอบกับการคิดตัวเลขรายได้ของผู้ประกอบการผลิตบางราย ยังคิดไม่เป็น จึงต้องหาวิธีการทางอ้อมอย่างอื่นมาประเมินทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น การให้ค่าคะแนนจากภรรยา เครื่องใช้ อุปกรณ์ภายในบ้าน และลักษณะสภาพแวดล้อมของอาคารที่พักอาศัย เป็นต้น

5. การสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับเชื้อชาตินั้นผู้ประกอบการผลิตบางรายไม่เต็มใจที่จะตอบนัก ว่าตนเองมีเชื้อสายลาว ส่วนใหญ่นิยมตอบว่ามีเชื้อชาติไทย คำถามที่ใช้ถามโดยตรงถือเชื้อชาติจึงให้ความรู้สึกไม่คอยดีแก่ผู้ตอบ เพราะเป็นการสร้างความรู้สึกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการเป็นคนไทย แมบรรพบุรุษของพวกเขาจะเป็นพวกลาวอพยพมากก็ตาม จะมีผู้ประกอบการผลิตบางรายเท่านั้น ที่ตอบอย่างภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตนว่ามีเชื้อสายลาว ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ประกอบการผลิตที่มีฝีมือดีมาก มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ไม่อายในบรรพบุรุษของตน ดังนั้นการวิเคราะห์แบบสอบถามในเชิงปริมาณ จึงค่อนข้างมีความคลาดเคลื่อนมาก ต้องอาศัยการตรวจสอบจากบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการตรวจสอบนามสกุลถึงที่มาของเชื้อชาติ โดย

สอบถามจากผู้เช่า ผู้แก่ ผู้รูรุ่นเก่าในท้องถิ่นนี้ ๆ และผู้ใหญบ้าน เป็นหลักในการวิเคราะห์ด้านเชิงคุณภาพ

6. ผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ มักมีความเป็นศิลปินพื้นบ้านอยู่ในตัว โดยเฉพาะผู้ประกอบการผลิตที่จัดอยู่ในประเภทแรงงานฝีมือดีมาก ที่ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่คอยชอบพูดจาวิสาสะหรือพูดคุยกับบุคคลอื่นเท่าใดนัก เป็นผู้มีอารมณ์เยือกเย็น มีสมาธิสูง ชอบที่จะง่วนอยู่กับการทำเครื่องจักสานอย่างเดียว ในการสัมภาษณ์ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่ง ถ้ายังสอบถามพูดคุยมากเกินไป ผู้ประกอบการผลิตบางรายจะแสดงอาการรำคาญปรากฏให้เห็นชัด การตอบข้อซักถามจึงเป็นในลักษณะตามคำ ตอบคำ หรือบางทีก็ไม่ยอมตอบเอาคือ ๆ ใช้ความเงิบโตตอบกับผู้วิจัย ดังนั้น บางคำถามจึงต้องตัดออกไป แต่อาศัยจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้ประกอบการผลิตเป็นหลัก ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุที่ผู้ประกอบการผลิตกำลังทำงานจักสานอยู่ด้วย จึงไม่ยากเสียสมาธิที่จะมาพูดคุย ไม่มีเวลาว่างที่จะมาคิดและตอบข้อซักถามของผู้วิจัยก็เป็นไปได้ ในกรณีเช่นนี้ ผู้วิจัยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะการสัมภาษณ์ในเหตุการณ์ขณะที่ผู้ประกอบการผลิตกำลังปฏิบัติงานทำเครื่องจักสานอยู่ ผู้วิจัยและคณะสำรวจสามารถประเมินผลงานการจัดอันดับแรงงานฝีมือ และทราบถึงเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตเครื่องจักสานได้อย่างถูกต้องตรงกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นมากที่สุด

7. การแปลความหมายข้อมูลที่สังเกตพบโดยผู้วิจัยผู้เดียว ถึงแม้จะมีคณะผู้สำรวจรวมไปด้วย แต่ขั้นตอนการวิเคราะห์ และการตรวจสอบ ซักถามข้อมูลส่วนสำคัญและทำโดยผู้วิจัยส่วนใหญ่ อาจเกิดความคลาดเคลื่อนเนื่องมาจากขาดประสบการณ์ในการวิจัย ซึ่งนับว่าเป็นงานวิจัยชิ้นแรกของผู้วิจัยที่สำรวจครัวเรือนมีจำนวนมากอย่างนี้ การสัมภาษณ์ข้อมูลในตอนท้าย ๆ ตอนข้างคลาดเคลื่อนสูง กระทำอย่างรวดเร็ว เพราะช่วงเวลาจำกัด ประกอบกับความมกพร่องซึ่งเกิดขึ้นในตัวผู้วิจัยเอง ที่ต้องสัมภาษณ์ผู้ประกอบการผลิตทั้ง 156 ครัวเรือน นับว่าต้องใช้ความอดทนอย่างมาก ถึงแม้จะมีผู้ช่วยสำรวจถึง 6 คนก็ตาม แต่ก็ต้องควบคุมทั้งหมดเองด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะ และ รูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบในการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ของผู้ประกอบการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ในเขตตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี

2. ทำให้ทราบถึงลักษณะความแตกต่างของผู้ประกอบการผลิตทั้งประเภทที่มีฝีมือมาก
ดี และพอใช้ ตลอดจนขั้นตอนการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ผลิตทั้ง 3 ประเภท อันจะเป็นประ
โยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น
สามารถที่จะนำผลวิจัยในครั้งนี้ ไปประกอบการพิจารณาการอนุรักษ์และการพัฒนาส่งเสริม
อุตสาหกรรม หัตถกรรมจักสานและการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปสู่ผู้ประกอบการผลิตในเขต
อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี
3. เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ การวิจัยทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการใน
ประเทศไทย ในเรื่องเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
4. เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการศึกษาวิจัย การสื่อสาร เพื่อการพัฒนาต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย